

Kalkkilähdesammal

Kalkkällmossa

Philonotis calcarea

Uhanalaisuusluokka (IUCN): erittäin uhanalainen (EN)

Uhanalainen ja erityisesti suojeltava (LSA 521/2021)



Luonnehdinta

Kalkkilähdesammal on suurikokoinen mättäinä kasvava kärkipesäkkeinen lehtisammal. Sen versot ovat rotevia, kirrkaan- tai vaaleanvihreitä, niukasti ja epä-säännöllisesti haaraisia. Varsilehdet suippenevat tasaisesti terävää kärkeään kohti ja ovat ainakin verson kärjessä yhteen suuntaan käyriä. Lehden reuna on hampainen ja yleensä ainakin osittain taakäänneinen. Keskisuoni on vahva. Varsilla on runsaasti ruskeita juurtumahapsia. Itiöpesäkkeet ovat pyöreähköjä, sivulle kaartuvia tai vaakasuoria, kuivana uurteisia. Karuissa lähteissä kasvavalla särmälähdesammalella (*Philonotis seriata*) lehdet ovat viidessä kierteisessä rivissä. Yleisen purolähdesammalen (*Philonotis fontana*) lehdet eivät ole yleensä yhteen suuntaan käyriä. Lähdesammalten ulkonäkö vaihtelee suuresti lajin sisällä, ja lajinmääritys edellyttää aina mikroskooppista tarkastelua.

Elinympäristö ja levinneisyys

Kalkkilähdesammal on kalkinvaatija, joka kasvaa kalkkipitoisilla soilla lähteissä, ohutturpeisilla tiukuvilla letonreunoilla, lähdepurojen varsilla ja purokivillä, joilla se voi kasvaa ajoittain myös veden alla. Lajille sopivia kasvupaikkoja on Suomessa vain vähän. Esiintymiä on Ahvenanmaalla ja Suomen itäosissa, etenkin Kuusamossa. Nykyisiä niistä on kolmisenkymmentä.

Nykytila ja uhkatekijät

Kalkkilähdesammalen kasvupaikkoja on tuhoutunut ojituksen, vesirakentamisen ja kasvupaikkojen umpeenkasvun takia. Monet kasvupaikat on suojeltu jo varhain, mutta noin kuudesosa kasvupaikoista on kokonaan suojelun ulkopuolella.

Hoitosuositukset

Erityisesti suojeltavan kalkkilähdesammalen esiintymä ja sen välitön lähiympäristö jätetään ojitusten ja muiden kasvupaikan vesitalouteen vaikuttavien toimien ulkopuolelle. Selvärajaisilla kivennäismaan ympäröimillä lähdealueilla tai pienialaisilla suokohteilla riittää soveltuvan elinympäristön ja suojavyöhykkeen rajaaminen metsätaloustoimien ulkopuolelle. Laajoilla suokohteilla tulee huomioida vaikutukset vesitalouteen (veden määrä ja laatu) myös laajemmalla alueella. Suurin osa kalkkilähdesammalen kasvupaikoista on todennäköisesti metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä (lähteiden välittömät lähiympäristöt), joiden ominaispiirteiden muuttaminen on kielletty. Lähteet ovat myös vesilain mukaisia tärkeitä kohteita. Jotkut sammalen kasvupaikoista ovat METSO-ohjelmaan sopivia kohteita (suot). Vesitalouden ennallistaminen on tarpeen ojitetuilla kohteilla.

Lähteet

- Sallantaus, T. & Ulvinen, T. 2009: *Philonotis calcarea* – vaarantunut. Teoksessa: Laaka-Lindberg, S., Anttila, S. & Syrjänen, K. (toim.). 2009. Suomen uhanalaiset sammalet. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. S. 198–200. Verkkojulkaisuna: <http://hdl.handle.net/10138/38824>
- Hallingbäck, T. 2006. *Philonotis calcarea* kalkkällmossa. Teoksessa: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Kompaktmossor – kapmossor. Bryophyta: Anoetangium – Orthodontium. Art-Databanken, SLU, Uppsala. S. 290–291.

Kuva: Teppo Häyhä